

Jiří X. Doležal: 5 – 7 – 5. Poezie jako zápis odporu

chatgpt

Sbírka 5 – 7 – 5 Jiřího X. Doležala není knihou, která by se snažila přesvědčit čtenáře o své poezičnosti. Autor v předmluvě odmítá velká vysvětlení, přiznává, že vlastně neví, proč básně píše, a popisuje vznik haiku jako cosi napůl automatického. Dvě linie verše mu naskakují a třetí se rodí až po hodinách či dnech. Z této poetiky náhody, pozornosti a následného výběru vznikl výbor 108 textů z let 2020–2026.

Název odkazuje k tradičnímu schématu pěti, sedmi a pěti slabik, Doležalovo haiku se však od japonského vzoru vzdaluje právě tam, kde je nejvíc své. Přírodní okamžik u něj nebývá cílem, ale spouštěčem. Podzim, déšť, sníh, mech či světlo se okamžitě otevírají otázkám smrti, samoty, víry, politiky, stárnutí a odpovědnosti. Příroda tu není idylickým útočištěm; je měřítkem lidské konečnosti.

Nejsilnější stránkou knihy je schopnost vtěsnat abstraktní otázku do konkrétního obrazu. „*Tělo papíru / skalpel měkké tužky hrot / báseň krvácí*“ patří k textům, v nichž se metafora neodděluje od básnického řemesla: psaní se stává fyzickým úkonem. Podobně působí obraz „*oken mé lebky*“ v podzimních barvách nebo představa srdce z keloidů. Doležal je přesvědčivější tam, kde nechává obraz vytvořit význam, než tam, kde význam přímo vysloví.

Právě zde se ukazuje základní napětí celé sbírky. Autor chce po haiku maximální redukci, současně však do jeho tří řádků často vnáší hotový soud. Některé texty fungují jako básnické zkratky, jiné jako aforismy rozdělené do tří veršů. „*Ze všech možných zel / nejstrašnějším bylo vždy / obecné dobro*“ je úderná formulace, její síla však spočívá spíše v paradoxu myšlenky než v mnohoznačnosti obrazu. Haiku se tu přibližuje publicistice, což odpovídá autorově novinářské zkušenosti.

Publicistický nerv ale sbírci dodává osobitý hlas. Doležal se nebojí vulgarity, ironie ani sebezesměšnění. Tabák, káva, tělo, sex či hovno jsou součástí skutečnosti, z níž poezie vzniká. Nejzajímavější momenty nastávají tehdy, když se společenský komentář mění v existenciální sebekritiku.

Tematicky se kniha vrací ke stejnému magnetickému pólu: ke smrti. Smrt tu ale není pouze temným motivem. V některých básních je součástí přirozeného řádu, někdy dokonce podmínkou smíření. „*Proč odmítat smrt / je jenom soumrakem dne / cos nepromarnil*“ patří k textům, v nichž se vzdor na okamžik mění v klid.

Chronologické řazení bez pevné dramaturgie umožňuje sledovat proměnu hlasu: od společenského sarkasmu přes ekologickou a civilizační úzkost až k pozdnímu bilancování. Podzim, smrt, slova, samota, víra a čas se vracejí tak často, že kniha někdy působí jako dlouhý zápis jedné obsesivní otázky.

5 – 7 – 5 není bezchybná ani formálně disciplinovaná sbírka. Její hodnota neleží v důsledném naplnění představy o haiku, ale v osobitém způsobu, jakým autor tento formát používá proti jeho očekávaným hranicím. Doležalovo haiku je často střetem obrazu a názoru, okamžiku a bilance,

přírody a veřejného prostoru. Tam, kde se podaří názor potlačit a nechat promluvit obraz, vznikají verše s opravdovým dozvukem.

Přesto je těžké knihu odložit bez pocitu, že jsme sledovali autentický zápas o slovo. Její hlubší téma není jen smrt, politika či stárnutí, ale otázka, zda má v době hluku, zrychlení a vyprázdněného významu ještě cenu něco přesně pojmenovat. Doležal na ni odpovídá tím, že píše dál. Tři krátké řádky se pro něj stávají malým odporem proti rozpadu zkušenosti. A právě v tomto odporu, nikoli v programové čistotě haiku, spočívá přesvědčivost celé sbírky. Její neuhlazenost je místy slabinou, jindy však předností knihy!